

Încă mai importante decât această chestiune sînt alte două lucruri care reies din Cronică moldo-rusă, și anume: 1) tătării rătăceau între riul Prut și riul Moldova, numit loc «la margine», și 2) Dragoș s-a așezat întii într-un loc¹ pe riul Moldova, adică la vărsarea lui în Siret, și de acolo s-a întins pe riul Moldova în sus la Baia și pe alte riuri la izvoare. Deci țara lui Dragoș a fost în ținutul de margine al tătarilor, între munți și Siret, cuprinzînd probabil ca puncte nordice linia riului Nechid cu Cîmpul lui Dragoș², Giulești și Roman. De pe această linie va fi încercat Dragoș să se întindă spre nord.

Sas, voievodul Maramureșului, avînd aceeași misiune, de a lupta contra tătarilor, ca și Dragoș, nu ne este cunoscut totuși decât prin actele privitoare la fiul său Balc. Din acestea reiese clar că la 2 februarie 1365 el rămăsese încă în Moldova să ducă lupta pentru apărarea, «onoarei» regelui său. De data aceasta Bogdan apare ca adversar de temut al lui Sas. La 1373 Sas nu mai era în viață, cînd fiii săi își statornicesc moștenirea în Maramureș. Cronicile moldovene îi dau 4 ani de domnie și îl așază după Dragoș. Însă dacă a rămas tot timpul în Moldova (vezi «a murit» în unele letopisețe), atunci îi revin la domnie 14 ani (1360—1373). Indiferent de timpul cît a stat în Moldova, cauza regelui său era pierdută în 1365, cînd fiul său Balc se retrage în Maramureș.

Sînt probabilități suficiente să considerăm că centrul administrației lui Sas ajunsese la Baia. Însă dacă ținem seama de tradiția de la Siret³, atunci am putea admite că va fi ajuns chiar pînă acolo, dar renunțînd de a mai fi omul regelui se va fi unit cu feudații locului și, în această calitate, va fi trăit încă 4 ani la Siret. Încin să cred că acești patru ani s-au scurs între 1365 și 1369, în concurență și vecinătate cu Bogdan. Aceasta ar duce la un total de 9 ani⁴.

Dragoș și Sas nu au fost voievozi peste teritoriul de-a lungul apei Moldovei, de unde a pornit unificarea statului moldovean, ci conducători de oaste în slujba regatului ungar, însărcinați cu misiuni în sudul Moldovei. De aceea ei nici nu figurează în Pomelnicul de la Bistrița⁵.

Bogdan a fost un răzvrătit maramureșan. La 1343 el pierduse calitatea de voievod al Maramureșului; la 1349 se purta ca răzvrătit, dar tot în cuprinsul voievodatului de acolo⁶. Deci nu plecase din posesiunile sale maramureșene. Această plecare s-a întîmplat numai în preajma zilei de 2 februarie 1365, cînd regele mărturisește că Bogdan cu fii săi au trecut pe furii în Moldova. Deci acțiunea nu a avut loc cu mult înainte. Unele redacții ale cronicilor interne îi atribuie 4 ani de domnie (redacțiile putnene), iar altele 6 ani (Bistrița și moldo-rusă). Nu credem că deosebirea dintre ele este o divergență. Însemnările locale au notat durata domniilor așa cum era cunoscută în acea parte. Venind în ținutul disputat coroanei maghiare, Bogdan a trebuit să apară în partea de sub administrația lui Sas și între ei se vor fi dat luptele de suprație. Credem că acestea au durat doi ani, după care autoritatea voievodală a lui Bogdan s-a extins pe apa Moldovei, la Rădăuți, și a continuat încă patru ani. Timpul probabil de domnie este 1363—1369, deci în total 6 ani.

Mult mai greu este să lămurim domnia lui **Lațcu**. O corespondență papală din 1370—1372 ne dă unele informații cu privire la încercarea lui de trecere la catolicism prin intermediul franciscanilor. Relatările din cronicile interne cu privire la Lațcu sînt lipsite de concordantă. Letopisețul de la Bistrița și Cronică moldo-rusă îl consideră, greșit, fiul lui Sas (poate pentru că Sas a murit în acest interval, 1368—1373), iar Letopisețul de la Putna și Cronică moldo-polonă, fiul lui Bogdan. Că este fiul lui Bogdan nu trebuie să ne îndoim. Diploma maghiară din 1365 spune că acesta a fugit din Maramureș împreună «cu fiii săi». Între aceștia trebuie să fi fost și Lațcu, despre care cronicile noastre spun că a domnit 8 ani și a murit în scaun. Conjectural, acești ani nu pot fi decât între 1369 și 1377. Logica ne face să credem că, în timp ce în partea de sud a Moldovei se păstra dominația ungurească, Lațcu a izbutit să unească voievodatele nordice, al lui Bogdan și al lui Sas, cu centrul acum la Siret. E cea dintii unificare de feude pe care o putem presupune în istoria Moldovei. Și desigur multora din feudații nu le-a fost pe plac.

Faptul că pentru această vreme în Pomelnicul de la Bistrița apare un Costea voievod fără predecesori și în letopisețe un Petru voievod, fiul unui Mușat, fără a se spune cine este acest Mușat, duce la concluzia că acum exista o frământare între feudații moldoveni.

¹ Dacă admitem traducerea P. P. Panaitescu prin «oraș», atunci înseamnă că Romanul își are originea în acel timp

² «Cîmpul lui Dragoș» nu este neapărat nevoie să fie în legătură cu Dragoș descălecătorul, dar nici nu i se poate opune.

³ S. R e l i, *Orașul Siret în vremuri de demult*, Cernăuți, 1927, p. 33—34.

⁴ Aici poate interveni și o explicație paleografică: în slavă cifra 9 (ѣ) se poate confunda ușor cu 4 (Ѧ).

⁵ Fără a găsi explicația faptului, acest lucru îl observase și D. O n c i u l, *Opere complete*, I, p. 307, n. 2: «Deci în 1407, cînd s-a scris pomelnicul, Dragoș și Sas nu erau considerați ca foști domni ai țării de feul domnilor următori». Și I. M i n e a, *Politica orientală a împăratului Sigismund*, București, 1919, p. 24, n. 2, se îndoiește că Sas, tatăl lui Balc, a fost voievod în Moldova; celelalte îndoieli exprimate de Mines în analiza documentelor de la 1360—1365, 1373 și 1384 nu pot fi luate în considerație.

⁶ D. O n c i u l, *op. cit.*, p. 301, n. 2, interpretează pe *nuperrime* din document prin «de curînd», adică Bogdan de curînd ieșise din Maramureș și trecuse în Moldova. În realitate, *nuperrime* se referă la *infidelitatea* lui Bogdan. Vezi mai sus p. 211, n. 3.